

Prerano napuštanje školovanja i učenici sa smetnjama u razvoju i/ili posebnim obrazovnim potrebama

Konačni sažeti izveštaj

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

PRERANO NAPUŠTANJE ŠKOLOVANJA I UČENICI SA SMETNJAMA U RAZVOJU I/ILI POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA

Konačni sažeti izveštaj

Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje (Agencija) je nezavisna i samoupravna organizacija. Agenciju sufinansiraju ministarstva obrazovanja njenih država članica i Evropska komisija, i podržana je od strane Evropskog parlamenta.

Sufinansirano od strane
programa Erasmus+
Program Evropske unije

Podrška Evropske komisije za pripremu ove publikacije ne predstavlja potvrdu sadržaja koji odražava stanovišta njegovih autora, i zbog toga se Komisija ne može smatrati odgovornom za bilo koju upotrebu ovde sadržanih informacija..

Stanovišta koja je u ovom dokumentu iznela neka osoba ne predstavljaju nužno službena stanovišta Agencije, njenih država članica ili Komisije.

Urednik: Geri Skvajers

Izvodi iz dokumenta su dopušteni pod uslovom da postoji jasno upućivanje na izvor. Upućivanje na ovaj dokument treba da glasi kako sledi: Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2017. *Prerano napuštanje školovanja i učenici sa smetnjama u razvoju i/ili posebnim obrazovnim potrebama: Konačni sažeti izveštaj.* (G. Skvajers, ur.). Odense, Danska

U cilju veće pristupačnosti, ovaj izveštaj je dostupan na 25 jezika i pristupačnom elektronskom formatu na veb-sajtu Agencije: www.european-agency.org

Ovo je prevod originalnog teksta na engleskom jeziku. U slučaju nedoumice o tačnosti informacija u prevodu, pogledajte originalni engleski tekst.

ISBN: 978-87-7110-686-2 (elektronski)

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2017

Sekretarijat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Kancelarija u Briselu
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

SADRŽAJ

UVOD	5
KONTEKST	6
ZAKLJUČCI	6
Definisanje i upoređivanje ESL-a kao ishod	6
Oblikovanje ESL-a kao procesa koji obuhvata složeni skup snaga koje međusobno deluju	9
Sistemi monitoringa i ranog upozoravanja	13
PREPORUKE	15
REZULTATI PROJEKTA	18

UVOD

Prerano napuštanje školovanja (ESL) se šire definiše kao fenomen kod mladih koji napuštaju formalno školovanje pre završetka višeg-srednjoškolskog obrazovanja. Evropska unija (EU) je postavila cilj smanjenja ESL-a na 10% u svim državama članicama do 2020. godine.

Između 2015. i 2016. godine, Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje (Agencija) sprovela je projekat o preranom napuštanju školovanja. Prvi deo projekta je obuhvatao pregled literature da bi se ispitalo istraživanje koje su kolege sprovele u Evropi. Postalo je očigledno da su izveštaji o istraživanju dostupni u literaturi u Evropi retki. Doneta je odluka da se obuhvati literatura iz celog sveta, prevashodno iz Sjedinjenih Američkih Država i Australije, gde ESL ima dužu političku istoriju i gde je bio predmet interesovanja. Literatura u vezi ESL-a za učenike sa smetnjama u razvoju i/ili posebnim obrazovnim potrebama (SEN) nije dobro razvijena. Međutim, jasno je da su učenici sa smetnjama u razvoju/SEN-om posebno izloženi riziku od ESL-a. To je dovelo do izrade prvog izveštaja o projektu, koji je pokazao način na koji je sprovedena provera literature i glavne zaključke (Evropska agencija, 2016.).

Drugi deo projekta je obuhvatao poređenje EU politike u odnosu na utemeljenu literaturu. Drugi izveštaj je istraživao obim u kome EU politike odslikavaju dokaz koji je pronađen u literaturi (Evropska agencija, 2017.). U izveštaju je zaključeno da je politika generalno u skladu sa zaključcima istraživanja.

Provera literature i način na koji je zamišljena u politici dovela je do spajanja dva pristupa. Zahvaljujući tome došlo je do razvoja modela koji se može koristiti u svim državama članicama kako bi se razumelo šta se dešava u okviru svake od njih. On se takođe može koristiti lokalno kao pomoć pojedincima donosiocima odluka da uključe zainteresovane strane i za razvoj politika kako bi se smanjio ESL. Ovaj pristup prevladava razlike u definicijama ESL-a i smetnji u razvoju/SEN-a. On omogućava da se razmotri mogućnost prenosa zaključaka istraživanja koji mogu da budu specifični za određeno područje u kome je sprovedeno istraživanje.

Ovaj konačni sažeti izveštaj predstavlja ključne dokaze i ideje. On ponovo predstavlja model za razmišljanje o ESL-u koji se razvio iz prva dva izveštaja, zajedno sa glavnim preporukama za kreatora politika.¹

¹ Zbog kratkoće, ovaj sažeti izveštaj ne obuhvata citate osnovne literature jer su oni obimni. Dva originalna izveštaja sadrže kompletan spisak literature i dokumenata o politici (Evropska agencija, 2016; 2017).

KONTEKST

Postoji konsenzus da je završetak srednjeg obrazovanja od suštinske važnosti za životne šanse pojedinca, dobrobit, zdravlje, zaposlenje i smanjenje rizika od socijalne isključenosti. Stope završetka više srednje škole se razlikuje među državama članicama EU, sa stopama ESL-a od 4,4% do 21,9% u 2014. Smanjenje ESL-a je utvrđeno kao prioritet za delovanje, sa ciljem da se on smanji na 10% u svim državama članicama do 2020. godine. Postoje neki dokazi napretka ka ovom cilju, sa srednjom vrednošću koja je opala od 14,3% u 2009. na 11,1% u 2015. Učenici sa smetnjama u razvoju/SEN-om se smatraju ranjivim na ESL i to su dodatni izazovi za države članice. Reagovanje na učenike sa smetnjama u razvoju/SEN-om i unapređenje njihove stope završetka škole biće u skladu sa širim ciljem održivog razvoja obrazovanja (SGD 4) UNESCO-a do 2030.

ZAKLJUČCI

Projekat je koristio postojeću literaturu u oblasti ESL-a koja je poređena sa dokumentima EU politike kako bi se istražili izazovi sa kojima su suočeni kreatori politika u razvoju aktivnosti za smanjenje ESL-a. Zaključci ukazuju na:

- teškoće u sporazumevanju i primeni opštih definicija;
- potrebu da se ESL posmatra kao skup procesa koji se sprovode tokom života učenika, a ne kao ishod;
- različite podgrupe učenika koje mogu da iskuse ESL i svaka podleže različitim rizicima i faktorima zaštite;
- aktivnosti predviđene u politici su podeljene na one koje su usmerene na sprečavanje, intervenciju ili kompenzaciju;
- fokus aktivnosti treba da bude na različitim nivoima i oni obuhvataju fokusiranost na napredak škole, angažovanje učenika i fokusiranost na motivaciju, kao i fokusiranost na šire socijalne aspekte života učenika.

Zaključci su upotrebljeni za razvoj modela za informisanje pojedinaca koji donose odluke na nivou EU, nacionalnom i lokalnom nivou.

Definisanje i upoređivanje ESL-a kao ishod

Merenje i upoređivanje ESL-a u svim državama članicama nije bez svojih izazova. Različite zemlje imaju različitu starosnu dob u kojoj mladi mogu legalno da napuste formalno

obrazovanje, i to je opseg od 14 do 18 godina. Estêvão i Álvares (2014) prave razliku između formalnih i funkcionalnih definicija. Prve se zasnivaju na starosnoj dobi za legalno napuštanje škole, a druge su one gde se ESL odnosi na napuštanje škole bez sticanja odgovarajućih veština i kvalifikacija potrebnih za uspešno zapošljavanje, bez obzira na starosnu dob napuštanja škole. Iz tog razloga ESL može različito da se tumači:

- Oni koji napuste školu pre nego što im je zakonski dozvoljeno da to učine u određenim državama članicama
- Oni koji napuštaju školu bez odgovarajućih kvalifikacija za tranziciju do zaposlenja
- Oni koji ostanu u školi sve dok ne dostignu starosnu dob za napuštanje škole, ali još uvek nemaju odgovarajuće kvalifikacije.

Na prvi pogled se čini da su učenici sa smetnjama u razvoju/SEN-om posebno skloni ka napuštanju škole bez odgovarajućih kvalifikacija bez obzira na starosnu dob napuštanja škole i veća je verovatnoća da će biti klasifikovani kao „nisu zaposleni, niti u obrazovnom procesu ili u procesu obuke“ (NEET). Međutim, to zavisi od toga koje grupe učenika obuhvata kategorija učenika sa smetnjama u razvoju/SEN-om. Neke zemlje imaju široko tumačenje smetnji u razvoju/SEN-a koje obuhvata učenike koji ne ostvaruju zadovoljavajuće rezultate, dok druge zemlje ograničavaju termin na one sa ozbiljnim teškoćama. Takođe je očigledno da se neke socijalne grupe nesrazmerno češće identifikuju sa smetnjama u razvoju/SEN-om. To uključuje one iz manjinskih etničkih porekla, niskog socijalno-ekonomskog statusa ili pripadnike iz ugroženih sredina. To je podsetnik da učenici sa smetnjama u razvoju/SEN-om nisu homogena grupa i da imaju jasne potrebe za učenjem i socijalne potrebe.

Treba biti oprezan kada se razmišlja o tome šta znači „odgovarajuća kvalifikacija“ i koje vrste zaposlenja ili nastavka obrazovanja su moguća. Postoje neki dokazi u vezi sa određenim grupama učenika sa smetnjama u razvoju/SEN-om koji su imali podrazumevane tranzicione rute između srednje škole i one posle srednjoškolskog obrazovanja koje su usmerene na određene kvalifikacije bez obzira na sposobnosti ili težnje učenika. To dovodi do napuštanja obrazovanje bez odgovarajućih kvalifikacija, kasnijeg uključivanja u zapošljavanje ili do isključivanja pre nego što postignu kvalifikacije. U nekoliko studija se došlo do saznanja da tranzicija predstavlja mnogo veći izazov učenicima sa smetnjama u razvoju/SEN-om nego njihovim vršnjacima i to dovodi do većeg rizika od ESL-a ili nižih nivoa kvalifikacija.

EU definicija za ESL koju koristi Eurostat takođe se čini da je funkcionalna definicija, po tome što zahteva završetak višeg nivoa srednjoškolskog obrazovanja (okvir 1).

Evropska unija definiše osobe koje prerano napuštaju školovanje kao osobe starosti od 18 do 24 godina koje imaju samo više razrede osnovne škole ili manje i koje se više ne školuju ili obučavaju.

Osobe koje prerano napuštaju školovanje su one osobe koje imaju samo predškolsko obrazovanje, osnovnu školu, više razrede osnovne škole ili kratko srednje obrazovanje koje traje manje od 2 godine (Evropska komisija, 2011.).

Okvir 1. Definicija Evropske unije koju koristi Eurostat

Definicija Eurostata je pragmatično rešenje za rešavanje razlike u merenju ESL-a u državama članicama tako što utvrđuje opšti pokazatelj srednjeg obrazovanja. Prednost je u tome što pojedinačne države mogu da izmere uticaj bilo koje mere koju mogu da preduzmu u cilju smanjenja ESL-a. Međutim, neke države članice smatraju da ESL označava napuštanje školovanja pre završetka srednjeg obrazovanja, dok po drugima on označava napuštanje škole bez odgovarajućih kvalifikacija. Da bi se dodatno komplikovalo poređenje, različite zemlje imaju različite kvalifikacije na kraju školovanja sa različitim procentom učenika od kojih se očekuje da ih ostvare. Savet ministara obrazovanja EU je 2003. godine naglasio značaj potrebe za odgovarajućim kvalifikacijama „da bi se osigurala puna zaposlenost i socijalna kohezija“ (Savet Evropske unije, 2003. godine, s. 4). Napore da se dođe do zajedničkog pokazatelja komplikuju različite administracije koje radije koriste različite definicije u svoje sopstvene svrhe. Samim tim, definiciju Eurostata ne koriste sve države članice.

Druga komplikacija proističe iz koncepta „više se ne obrazuje ili obučava“. To je slično NEET-u, koga koriste mnoge države članice. Međutim, iako može da postoji preklapanje između NEET populacije i ESL-a, one nisu potpuno iste. NEET kategorija takođe ima svoje probleme u definisanju i neke zemlje imaju podgrupe NEET kategorije.

Postoje jasne poteškoće u definisanju ESL-a među različitim državama članicama. Ipak, opšti cilj smanjenja ESL stopa među svim učenicima je podržan pokušajem da se utvrdi zajednički pokazatelj koji će odrediti broj učenika sa ESL-om. Ovaj način definisanja ESL-a ga predstavlja kao ishod; on je pokazatelj broja učenika koji napuštaju školovanje. Samim tim, definicija ne objašnjava zašto oni napuštaju školovanje. Ako se razume zašto učenici rano napuštaju školovanje onda može da se pomogne da se unapredi politika i navedu aktivnosti koje treba da se preduzmu.

Slično tome, literatura koristi različite termine koji se odnose na ESL, kao što su „izbačen iz škole“, „napuštanje škole zbog faktora unutar škole“, „napuštanje škole zbog spoljnih faktora“, „svojevoljno napuštanje škole“, „iščezavanje“, „opuštanje“, „odustajanje“, „rani odlazak“ i „nezavršetak“. Termini se koriste na različite načine i neki autori ih koriste da označe ESL kao ishod. Drugi autori koriste termine na način koji ukazuje da se različiti procesi mogu odigrati među različitim podgrupama učenika što dovodi do različitih puteva ka ESL-u. To ukazuje da je ESL višestrani fenomen koji iziskuje različite aktivnosti za različite grupe učenika.

Oblikovanje ESL-a kao procesa koji obuhvata složeni skup snaga koje međusobno deluju

Ako je ESL ishod različitih procesa koji funkcionišu na različite načine za različite pojedince, onda verovatno ne postoji jedan kurs delovanja koji će dovesti do smanjenja ESL-a. Umesto toga treba da se razmotre procesi koji vode ka tome da neki učenici uspešno završe srednje obrazovanje dok drugi učenici to ne uspevaju. Pristup koji se pokazao kao uspešnim u pokušaju da se razume složenost je bilo korišćenje analiza sile uticaja, koju je osmislio Kurt Levin (1943). U igri su različite sile za svakog pojedinačnog učenika. Neke guraju učenika prema željenom ishodu da završi srednje obrazovanje, dok druge sile guraju u suprotnom pravcu i vode ka ESL-u. Neko može da posmatra sile koje guraju ka ESL-u kao skup rizika koji deluju na nivou školske organizacije, učenika ili situacije učenika, ili kao interakciju između učenika i škole. Drugi izveštaj je tematski grupisao faktore rizika oko skupa tema da bi pružio tačku fokusa (više detalja o rizicima potražite u Dodatku 1 Evropske agencije, 2017.).

Na nivou školske organizacije oni su obuhvatili: fokus na školskoj disciplini, fokus na vaspitaču/nastavniku, fokus na planu i programu nastave i učenja, kao i fokus na školi u okviru lokalne zajednice. Kada ove oblasti nisu ispravne, ukupan efekat je da škola deluje na način tako da usmerava učenika ka napuštanju školskog obrazovanja. Osnovni proces je poznat kao **napuštanje škole zbog faktora unutar škole**. Fokus na nivou učenika ili

situacije učenika obuhvataju: finansijski fokus, porodični fokus, fokus na zaposlenju, zdravstveni fokus i vršnjački fokus. To su prevashodno sile koje isteruju pojedinca iz škole; ovaj proces je poznat kao **napuštanje škole zbog spoljnih faktora**. Fokusi koji odslikavaju interakciju između učenika i škole prikazuju rizike koji vode učenika ka postepenom napuštanju školovanja. To je poznato kao **svojevoljno napuštanje škole**. Oni obuhvataju: fokus na akademskom uspehu, motivacioni fokus i fokus na osećaju pripadanja školi.

Ako se shvati da deluju tri različita procesa, sa različitim rizicima za različite pojedince, onda je moguće razviti postupke koji će smanjiti ESL za tri glavne oblasti:

- one koje vode ka napretku škole;
- one koje se odnose na poboljšanje života učenika izvan škole;
- one koje su usmerene ka poboljšanju akademskog uspeha učenika, motivacije i osećaja pripadnosti školi.

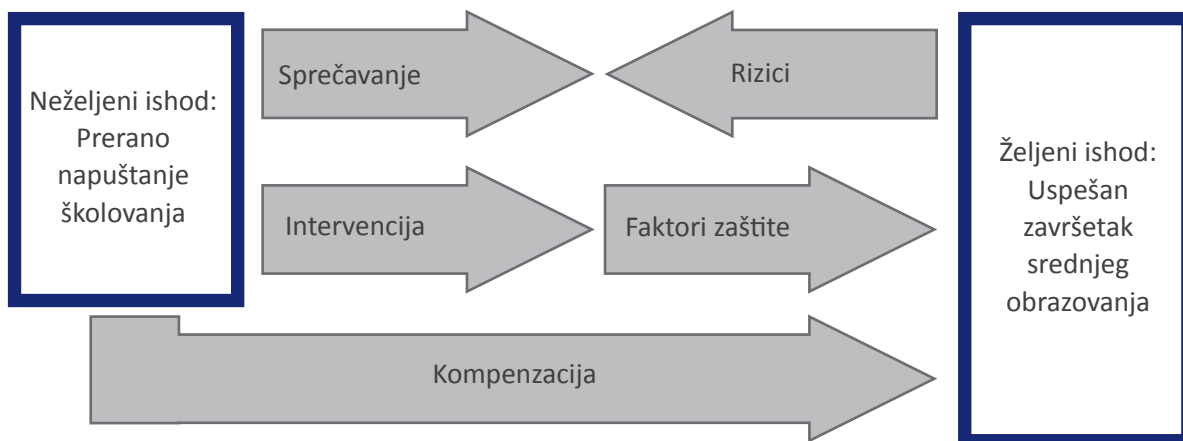
Međutim, bez obzira na ove faktore rizika, postoje neki učenici koji su uspeli. Zbog toga, mora da postoji skup faktora zaštite koji deluju u suprotnom pravcu. Na primer, za neke učenike sa smetnjama u razvoju/SEN-om to može da bude inkluzivni etos škole u kome su dobri odnosi između vaspitača/nastavnika i učenika; fokus na planu i programu nastave i učenja koji odgovara potrebama učenika; angažovanje roditelja koji pružaju podršku školi i koji pomažu u motivaciji učenika kroz podsticaj; i dovoljni ekonomski resursi za porodicu kako bi učenik mogao da nastavi školovanje.

Teoretski je moguće da se rizici i faktori zaštite nadziru za svakog pojedinačnog učenika i onda da se shvati verovatnoća ESL-a. Na nivou populacije, čini se da će razumevanje rizika i aktivnih faktora zaštite dovesti do delovanja na različitim nivoima (nacionalnom, školskom, porodičnom, individualnom). U dokumentima EU politike, vrste mogućih delovanja su grupisane kao sprečavanje, intervencija ili kompenzacija. Drugi autori koriste ova tri termina drugačije. U ovom izveštaju, oni su shvaćeni na sledeći način:

- Sprečavanje treba da bude predviđanje rizika i delovanje pre nego što se oni pojave.
- Intervencija prihvata da rizici i dalje postoje, ali ona pokušava da ih prevaziđe ili pojača faktore zaštite.
- Kompenzacija se odnosi na situaciju kada školovanje nije dalo rezultate kao što je planirano i pruža drugu šansu za učenje ili povećanje mogućnosti za celoživotno učenje.

Uzajamno delovanje rizika, faktora zaštite, sprečavanja, intervencije i kompenzacije može da se prikaže na modelu koji može da se koristi na lokalnom ili nacionalnom nivou za mapiranje određenih aktivnih sila i preduzimanje mera da bi se rešio ESL. To je bilo prikazano u drugom izveštaju i ovde je ponovljeno na slici 1.

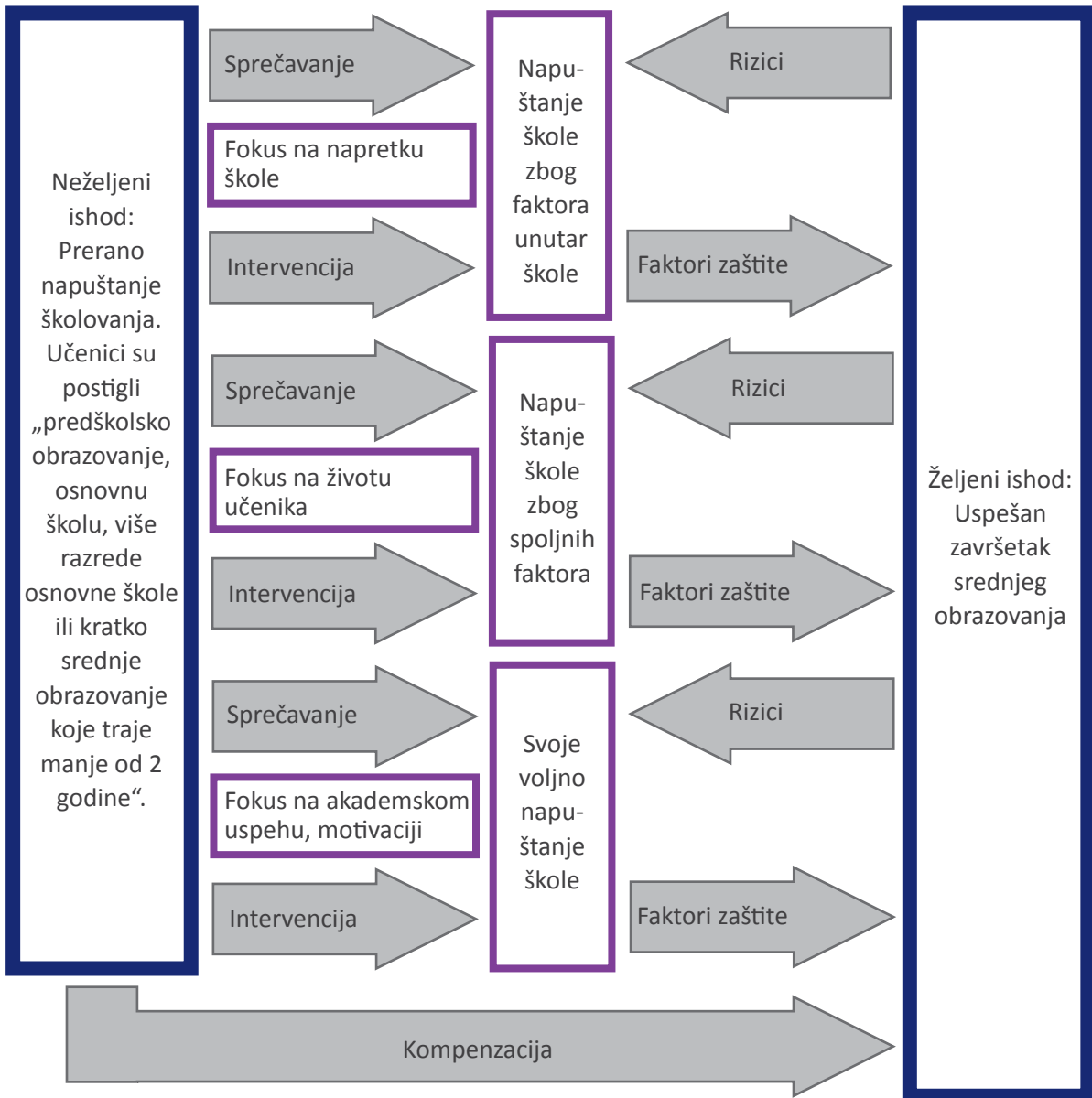

Slika 1. Sile koje vode prema i od ESL-a (izvor: Evropska agencija, 2017., s. 20)

Kao što je ranije objašnjeno, aktivni su različiti procesi (napuštanje škole zbog faktora unutar škole, napuštanje škole zbog spoljnih faktora i svojevolljno napuštanje škole). Oni deluju na različitim nivoima (školska organizacija, učenik ili situacija učenika, interakcija između učenika i škole). To znači da model može da se ponovi za svaki proces i nivo.

Slika 2. Model sila i procesa uključenih u ESL (izvor: Evropska agencija, 2017., s. 22)

Predviđeno je da model bude fleksibilan podsticanjem razmišljanja o tri glavna procesa i povezanih rizika i faktora zaštite povezanih sa nivoom politike koja se razmatra

(internacionalna, nacionalna, lokalna ili školska). To može da dovede do skupa prilagođenih radnji koje imaju: širi društveni fokus na problemima koji utiču na život učenika; fokus na napretku škole; ili fokus na izgrađivanju akademskog uspeha pojedinca, poboljšanju motivacije i unapređenju angažovanja u školovanju.

Dok ovaj model podstiče razmišljanje u vezi svaka od tri procesa napuštanje škole zbog faktora unutar škole, napuštanja škole zbog spoljnih faktora i svojevolljog napuštanja škole, to ne znači da je pojedinačni učenik izložen samo jednom procesu. Ovo je u suprotnosti sa studijom Evropskog parlamenta (2011.), koja ističe odvojene podgrupe učenika. Moguće je da učenik bude izložen složenoj interakciji sva tri procesa tokom svog života i školovanja (pogledajte Evropska agencija, 2017, s. 23 za primer).

Ovaj sažeti izveštaj se poklapa sa Kofildovim (1998.) shvatanjem da je važnije fokusirati se na postupke u vezi sa intervencijom i sprečavanjem nego kompenzacijom. Ipak, postoje neki upečatljivi pristupi kompenzaciji koji su razvijeni, kao što su „Youthreach“ u Irskoj za koji se čini da se bavi potrebama učenika koji su svojevolljno napustili redovno obrazovanje. Drugi autori sugerišu da bi kompenzacija verovatno koristila i učenicima čije je rano napuštanje obrazovanja bio rezultat napuštanja škole zbog spoljnih faktora izazvanih događajima iz njihovog ličnog života. To mogu da budu finansijski razlozi, porodični razlozi, briga, odnosi ili roditeljske odgovornosti.

Sistemi monitoringa i ranog upozoravanja

Definisanje ESL-a u pogledu ishoda olakšava monitoring u svim državama članicama. Zahvaljujući tome je moguće razumeti celokupnu skalu problema kao i politike i postupke koji treba da budu ocenjeni. Ovaj jednostavan broj ukazuje da je širom Evrope ESL u opadanju i da ide ka cilju za 2020. godinu. Međutim, jednostavni sistemi monitoringa imaju ograničenu vrednost, s obzirom na složenost procesa koji su osnova ESL-a. Oni ne dozvoljavaju monitoring različitih grupa učenika sa smetnjama u razvoju/SEN-om ili u okviru različitih regiona svake zemlje. Savet Evropske unije se zalaže za razvoj širokog spektra indikatora, sa pet glavnih načina korišćenja podataka:

- rano otkrivanje učenika koji su izloženi riziku od ESL-a;
- definisanje kriterijuma i indikatora nepovoljnog položaja u obrazovanju;
- razumevanje razloga za ESL;
- korišćenje podataka na različitim nivoima politike za upravljanje i usmeravanje razvoja politike;
- pružanje osnove za usmeravanje i podršku u školama.

Sistemi ranog upozoravanja su razvijeni za učenike sa smetnjama u razvoju/SEN-om koji su izloženi riziku od ESL-a i primenjeni su u mnogim školskim okruzima u Sjedinjenim Američkim Državama. Slični sistemi se koriste u Evropi. Ovi sistemi generalno obuhvataju kognitivne i bihevioralne mere i usmerene su na pojedinačne učenike sa mogućnošću poboljšanja podrške i smanjenja efekta svojevrednog napuštanja škole. Međutim, slika 2 ukazuje da je širi skup indikatora potreban da bi se obuhvatili različiti fokusi povezani sa različitim rizicima i procesima napuštanje škole zbog faktora unutar škole, napuštanja škole zbog spoljnih faktora i svojevrednog napuštanja škole da bi se predstavili postupci povezani sa sprečavanjem i intervencijom. To treba da dovede do sistema monitoringa koji se oslanjaju na:

- Pokazatelje faktora na nivou nacionalnog i obrazovanog sistema, kao što su stope završetka škole, učinak grupa učenika sa različitim karakteristikama porekla uključujući smetnje u razvoju/SEN, nivoe socijalne nejednakosti i stanje tržišta rada. Oni pružaju izvesnu oznaku šireg socijalnog porekla učenika, kao i razlikovanje indikatora obrazovnih ishoda.
- Mere lokalnog fokusa i školskog fokusa, kao što su učinak pojedinačne škole, nivoi inkluzivnosti, odnos vaspitač/nastavnik-učenik, kvalitet nastave i učenja, kao i putevi i izbori plana i programa nastave i učenja.
- Mere sa individualnim fokusom, kao što su oni koji mere pohađanje, angažovanje u školi, emotivne efekte, kognitivnu sposobnost, ostvarenje, motivaciju, osećaj pripadanja, promene u okolnostima pojedinca ili porodice, i pogledi i stremljenja učenika.

PREPORUKE

Drugi izveštaj (Evropska agencija, 2017.) je obuhvatio preporuke za kreatore politika. One su ponovljene ovde:

1. Trenutni naponi politike u pogledu ESL-a su obećavajući. Napori ka jasnom definisanju ESL-a, utvrđivanju sistema monitoringa (na nacionalnom, lokalnom ili individualnom nivou) koji identifikuju obim problema i uticaj svake intervencije, kao i da definicije i indikatori postanu korisni za trans-nacionalna poređenja se čine kao korisni koraci. Ključni zadatak za kreatore politika na nacionalnom i evropskom nivou je da se prošire ovi naponi tako da sve evropske zemlje imaju odgovarajuću osnovu za razvoj politike koja omogućava intervencije.
2. Međutim, u isto vreme kada se širi pokrivenost trenutnih sistema monitoringa, postoji jak razlog da se one učine osjetljivijim na realnosti obrazovne marginalizacije.

Ovde je ključno da se udaljimo od jednostranih definicija i pojedinačnih indikatora. Treba uzeti u obzir i veze između ESL-a i drugih oblika podoptimalnih obrazovnih ishoda, složenih procesa kroz koje dolazi do nastanka ESL-a, i mnoge načine na koje različite grupe i pojedinci doživljavaju ESL.

To je moguće ako kreatori politika rade ka razvoju sofisticiranijih sistema monitoringa. Idealno bi bilo da takvi sistemi mogu da daju pregled niza obrazovnih ishoda (ostvarenja, napredovanje ka drugim obrazovnim iskustvima, ishodi zaposlenja, itd.), da to čine na nivou pojedinačnog učenika i da mogu da povežu podatke o ishodima sa podacima o poreklu učenika i obrazovnim iskustvom.

3. Sofisticirani sistemi monitoringa na nacionalnom nivou su samo deo odgovora. Različiti nivoi obrazovnih sistema treba da imaju dobre informacije o tome šta se dešava sa učenicima za koje su odgovorni. Posebno škole treba da znaju šta se dešava sa pojedincima – sa kojim rizicima se suočavaju, koji su obrazovni ishodi koje ostvaraju i kako reaguju na intervencije. Zbog toga kreatori politika treba da podrže škole i druge nivoe sistema prilikom uspostavljanja i korišćenja sopstvenih sistema monitoringa. U mnogim školama, neophodni podaci će biti dostupni, ali mogu biti razasuti na mnogim mestima i njima mogu da pristupaju različiti vaspitači/nastavnici i drugi stručnjaci. Stoga, zadatak generalno može da bude zadatak upoređivanja i podrške školama u razumevanju načina na koji je najbolje koristiti podatke koji su već dostupni.

4. Sistemi monitoringa su korisni samo ako čine osnovu za efektivne intervencije. Dokaz iz istraživanja je jasan da takve intervencije treba da budu širokog opsega. Malo je verovatno da će jednostrane intervencije preduzete samo kada postoji ozbiljan rizik od ESL-a biti odgovarajuće za značajno smanjenje broja ESL-a ili povezivanje bilo kog smanjenja sa znatnim poboljšanjem obrazovnih ishoda. Intervencije treba da se sprovede tokom celog života učenika, da se obuhvate svi aspekti njihovog obrazovanog iskustva i da se iz obrazovne sredine prošire na faktore porekla u porodicama i društvima koje dovode do rizika po učenike. One treba da obuhvate intervencije kada rizici postanu očigledni, ali takođe na prvom mestu i mere sprečavanja da dođe do rizika.

Konceptualizacija i navođenje tih intervencija su najveći izazov za kreatore politika. Model koji je razvijen ide donekle ka pružanju konceptualnog okvira u okviru koga mogu da se razvijaju intervencije. Međutim, jasno je da su mnogi aspekti obrazovne politike – i šire socijalne politike – uključeni u borbu sa ESL-om. Koordiniranje kroz

različite sektore ministarstava predstavlja izuzetno veliki izazov. Međutim, ovaj izazov može da se smanji tako što se politika za smanjenje ESL-a posmatra kao deo širih napora politike da poboljša ishode obrazovanja i smanji obrazovnu nejednakost i marginalizaciju. Smanjenje ESL-a nije *još samo jedan* prioritet politike, već je to ishod širih delovanja politike.

Posebno, kreatori politika mogu da smatraju korisnim premeštanje fokusa svojih napora od sprečavanja ESL-a kao samostalnog ishoda izmerenog u pogledu kvalifikacija i/ili tačke napuštanja, ka funkcionalnijem razumevanju fenomena. Drugim rečima, ključno pitanje nije koliko mladih je napustilo školu pre neke manje više slobodno određene tačke, već koliko njih je napustilo školu pre nego što su dobro osposobljeni za svet odraslih. Time se postavljaju osnovna pitanja o svrsi obrazovnih sistema i njihove efektivnosti u ostvarivanju tih svrha.

5. Isto kao što sistemi monitoringa treba da budu ustanovljeni na svim nivoima sistema obrazovanja, tako efektivne intervencije treba da budu primenjene na svim nivoima, ne samo u školi. Samostalne nacionalne inicijative će verovatno postići relativno malo osim ako nisu utemeljene u naporima za poboljšanje kvaliteta i efektivnosti svih nivoa obrazovnog sistema, i lokalnih, školskih i razrednih napora da bi se obezbedilo da svaki učenik ima značajne mogućnosti da bi uspeo. Stoga je ključni zadatak za kreatore politika da podrže škole i druge nivoe sistema u razumevanju ovog zadatka.

6. Baza dokaza o smetnjama u razvoju/SEN-u i ESL-u znatno je manja nego što bi se želelo. Međutim, ono što ona pokazuje je u velikom meri u skladu sa redovnim obrazovanjem. Kreatori politika imaju pravo da vide učenike sa smetnjama u razvoju/SEN-om kao grupe izložene riziku i da se osigura da su ciljne intervencije utvrđene za održavanje te grupe u obrazovanju. Međutim, rizici za te grupe se u suštini ne razlikuju od onih za druge grupe i, zbog toga, oni treba da budu uključeni u okviru redovnih intervencija i praksi, a ne tretirani kao posebno odvojeni specijalni slučaj. Kao što se može očekivati od dokaza o ESL-u u celini, verovatno je da kvalitetne škole koje odgovaraju individualnim karakteristikama i intervenišu rano kada se pojave teškoće kod pojedinca predstavljaju ključ za smanjenje ESL-a. Ako se prakse takvih škola shvate kao karakteristično inkluzivne prakse, onda dokaz ukazuje da razvoj inkluzivnog obrazovanja može da bude važan način za borbu sa ESL-om među učenicima sa smetnjama u razvoju/SEN-om.

REZULTATI PROJEKTA

Dva izveštaja su objavljena na veb-sajtu Agencije i rezultati su predstavljeni na međunarodnoj konferenciji za školske psihologe.

- Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2016. *Early School Leaving and Learners with Disabilities and/or Special Educational Needs: A Review of the Research Evidence Focusing on Europe [Prerano napuštanje školovanja i učenici sa smetnjama u razvoju i/ili posebnim obrazovnim potrebama: Pregled dokaza istraživanja fokusiranog na Evropu]*. (A. Dison i G. Skvajers, urednici). Odense, Danska

Ovaj izveštaj navodi rezultate pregleda dokaza istraživanja o ESL-u u Evropi, sa posebnim navođenjem mladih ljudi identifikovanih da imaju smetnje u razvoju/SEN. Pregled se fokusira pre svega na objavljenom materijalu koji se direktno odnosi na situaciju u jednoj ili više evropskih zemalja i dostupan je na engleskom. Međutim, nema dovoljno istraživanja koja ispunjavaju ove kriterijume. Evropska literatura o istraživanju stoga mora da bude dopunjena, tamo gde je potrebno, literaturom iz drugih delova sveta.

- Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2017. *Early School Leaving and Learners with Disabilities and/or Special Educational Needs: To what extent is research reflected in European Union policies? [Prerano napuštanje školovanja i učenici sa smetnjama u razvoju i/ili posebnim obrazovnim potrebama: U kom obimu se istraživanje odlikava u politikama Evropske unije?]* (G. Skvajers i A. Dison, ured.). Odense, Danska

Ovaj izveštaj sažima ključnu literaturu o istraživanju o učenicima sa smetnjama u razvoju/SEN-om u vezi ESL fenomena i poredi ga sa rezultatima i implikacijama na položaje koji su prihvaćeni u dokumentima EU politike. Pregled vodi ka preporukama kako kreatori politika mogu efektivnije da se pozabave problemom ESL-a, posebno kako utiče na učenike sa smetnjama u razvoju/SEN-om.

- Skvajers, G., 2017. *Early School Leaving and SEN: Understanding the literature and policy in Europe [Prerano napuštanje školovanja i SEN: Razumevanje literature i politike u Evropi]*. Dokument je predstavljen na Konferenciji međunarodne asocijacije školske psihologije 2017. godine, Mančester, Ujedinjeno Kraljevstvo, subota 22. jul 2017.

Razvoj modela za razumevanje procesa koji vode ka ESL-u je predstavljen na međunarodnoj konferenciji za školske psihologe. On je dobro prihvaćen, sa učesnicima koji žele da koriste model na nivou škole.

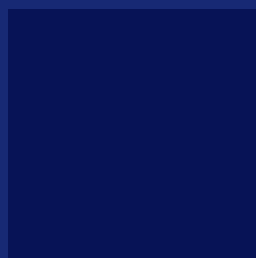

Sekretarijat:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Kancelarija u Briselu:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org